

Het aanpassen van de Werkalliantie-vragenlijst voor gebruik bij jongeren of bij mensen met een licht verstandelijke beperking.

Door: Widya de Bakker en Hendrien Kaal

Samenvatting

Om een vragenlijsten bij verschillende doelgroepen te kunnen gebruiken, is het belangrijk na te gaan of deze vragenlijst wel voor beide doelgroepen geschikt is. Deze factsheet beschrijft drie afstudeerprojecten waarbij is gekeken welke aanpassingen nodig waren aan de Werkalliantie-vragenlijst van Menger c.s. om deze geschikt te maken voor jongeren en voor mensen met een LVB. Gekeken is naar de domeinen 'context', 'taalgebruik' en 'methode van afname'. De bevindingen bevestigen in grote lijnen wat uit de literatuur bekend is over onderzoek onder mensen met een LVB, en laten zien dat het zinvol is tijd te investeren in het aanpassen van een bestaande vragenlijst aan de specifieke doelgroep. De gebruikte methodes – onder meer observatie van respondenten – leidden tot concrete aanwijzingen voor wijzigingen in de vragenlijst, en lieten zien dat het meerwaarde heeft de doelgroep hierbij te betrekken. De bevindingen van de beschreven studies zullen gebruikt worden in toekomstig onderzoek naar de werkalliantie tussen cliënten en werkers van de reclassering.

Aanleiding

In veel onderzoek wordt een vragenlijst als meetinstrument gebruikt. Als er twee of meer doelgroepen vergeleken worden, is het van belang om na te gaan of de vragenlijst die gebruikt wordt voor de ene doelgroep wel geschikt is voor de andere doelgroep. Met name wanneer er sprake is van mogelijke verschillen in bijvoorbeeld begripsniveau of context, kan het klakke-

loos gebruiken van een bestaande vragenlijst voor een andere doelgroep problemen opleveren. In het kader van drie afstudeeropdrachten van studenten Toegepaste Psychologie (Boerma, 2012; Verhoef, 2012; Vink, 2012) is daarom onderzocht of de Werkalliantie (WA)-vragenlijst van Anneke Menger (lector Werken in Justitieel Kader aan de Hogeschool Utrecht), oorspronkelijk ontwikkeld voor volwassenen onder toezicht van de reclassering, ook bruikbaar is voor drie andere doelgroepen, namelijk 1) volwassenen met een licht verstandelijke beperking (>18 jaar LVB); 2) jongeren met een licht verstandelijke beperking (<18 jaar LVB) en 3) jongeren zonder LVB (<18 jaar).

De Werkalliantie-vragenlijst

De WA-vragenlijst waar het in dit onderzoek om gaat wordt momenteel afgenomen binnen de drie reclasseringsorganisaties voor volwassenen (3RO; te weten Reclassering Nederland, Stichting Verslavingszorg GGZ en Leger des Heils). De vragenlijst wordt afgenomen bij dyades van cliënten en toezichthouders, waarbij de vragen die gesteld worden aan beide groepen respondenten steeds naar dezelfde aspecten van de werkalliantie vragen. Als bijvoorbeeld aan de cliënt wordt gevraagd of de toezichthouder goed naar hem/haar luistert, dan wordt aan de toezichthouder gevraagd of hij/zij goed naar de cliënt luistert (Hermans & Menger, 2009; Menger, 2011).

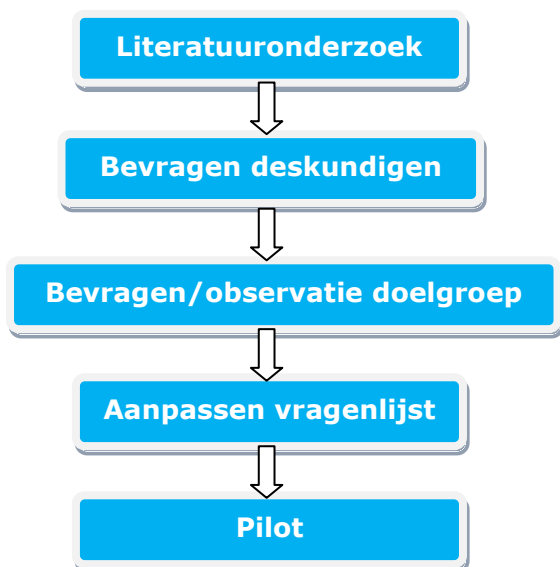
De WA-vragenlijst wordt mondeling afgenomen bij cliënten. Daarbij worden enkele hulpmiddelen gebruikt, zoals een visuele ondersteuning (een kaart met smileys of duimpjes) voor de gebruikte 7-punts antwoordschalen en een meeleesblad waarop de vragen staan afgedrukt.

Methode

In elk van de afstudeeronderzoeken is gelet op een drietal aspecten van de vragenlijst: (1)

verschil in situatie of werkwijze tussen de verschillende reclasseringsorganisaties, (2) het taalgebruik en (3) de methode van afname van de vragenlijst voor de verschillende doelgroepen. De methode gebruikt in de drie onderzoeken komt in sterke mate met elkaar overeen (zie figuur 1).

Figuur 1: Stappen in het onderzoek

Literatuur en deskundigen

Met betrekking tot de drie aspecten die hierboven staan beschreven is in de literatuur gezocht naar informatie voor de drie specifieke doelgroepen. Vervolgens is de bestaande WA-vragenlijst aan verschillende professionals voorgelegd (bijv. jeugdreclasserders of deskundigen op het gebied van taalontwikkeling, LVB en onderzoek) met de vraag welke problemen met betrekking tot de drie aspecten zij voorzagen.

Bevragen en observeren doelgroep

Voor de 18min doelgroep is op basis van deze interviews een lijst met moeilijke woorden en zinnen samengesteld. Aan vier jongeren is gevraagd of zij de begrippen en zinnen in eigen woorden konden uitleggen. Dit vormde de basis voor enkele aanpassingen in de vragenlijst.

Bij de twee onderzoeken naar de LVB doelgroepen is bij een aantal respondenten geobserveerd met welke woorden en zinnen zij moeite hadden. Hierbij is gelet op lichaamstaal, de tijd die nodig was om de vraag te beantwoorden en verbale reacties. Op deze wijze zijn de moeilijke begrip-

pen en stellingen gesignaleerd, waarna de onderzoekers zelf naar alternatieven hebben gezocht.

Aanpassingen vragenlijst en pilots

Hoewel de vragenlijst op basis van de bevindingen bij bovenstaande stappen voor iedere specifieke doelgroep aangepast was het uitgangspunt hierbij steeds om zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke vragenlijst te blijven, en alleen aanpassingen aan te brengen waar dat nodig was. Vervolgens zijn pilots uitgevoerd met de aangepaste vragenlijsten waarbij (opnieuw) is geobserveerd tegen welke problemen de doelgroep nu aanliep bij het beantwoorden van de vragen.

Resultaten

De bovenbeschreven stappen leidden tot verschillende aanpassingen aan de oorspronkelijke lijst.

Situatie / werkwijze

De oorspronkelijke vragenlijst was bedoeld voor gebruik binnen de 3RO. Jongeren tot 18 jaar staan echter onder toezicht van Bureau Jeugdzorg; voor jongeren met een LVB is er de mogelijkheid onder toezicht gesteld te worden van de William Schikker Groep (WSG), een organisatie die zich richt op kinderen met een beperking.

Een belangrijk verschil met de volwassen reclassering is dat de jeugdreclassering naast het controleren en begeleiden ook een opvoedtaak heeft. Bij het toezicht van jongeren worden dan ook de ouders betrokken. Ouders zijn vaak aanwezig bij de gesprekken en belangrijke beslissingen worden met de jongere en ouders samen genomen. De houding van de ouder is belangrijk voor het verloop van het toezicht en daarmee mogelijk ook voor de werkalliantie. Het lijkt dan ook belangrijk de vragenlijst uit te breiden met vragen over de ouders, of zelfs aan te vullen met een vragenlijst vóór ouders. Het nalaten hiervan maakt dat een wezenlijke invloed op de te meten werkalliantie buiten zicht blijft.

Het leven van jongeren ziet er doorgaans anders uit dan dat van volwassenen, bijvoorbeeld op het gebied van de leefsituatie en de dagbesteding. De antwoordmogelijkheden bij de achtergrondvragen van de oorspronkelijke vragenlijst (bijvoorbeeld: alleenstaand, met partner, met partner en kinderen of het wel/niet hebben van werk) waren vaak niet van toepassing voor jongeren, terwijl wel relevant was of de jongere

bijvoorbeeld wel/niet naar school gaat en met wie de jongere woont. Ook dit vroeg om inhoudelijke aanpassingen in de vragenlijst.

Taalgebruik

Om te beginnen bleek dat het jargon binnen de verschillende contexten soms verschilde. Om deze reden zijn er dan ook een aantal vragen in de vragenlijst aangepast. In de bestaande vragenlijst werden bijvoorbeeld vragen gesteld over de toezichthouder, terwijl jongeren hiervoor de term jeugdreclasserder gebruiken.

Zoals het lagere taal- en begripsniveau van mensen met een LVB en jongeren al deed vermoeden, bleken verschillende woorden en zinsdelen uit de vragenlijst te moeilijk voor de drie onderzochte doelgroepen. In de aangepaste vragenlijst voor jongeren, bijvoorbeeld, zijn moeilijke woorden als 'onrechtvaardig' vervangen door 'niet eerlijk' en 'behoefden' door 'wat ik nodig heb'. Uit de pilots bleek dat respondenten minder tot geen moeite hadden met het begrijpen van de aangepaste woorden/vragen.

Ook bleek dat het voor de respondenten met een LVB van belang was om vragen zo eenvoudig en kort mogelijk te stellen. Een stelling als 'Als ik het moeilijk vind om me aan de afspraken te houden, dan luistert mijn toezichthouder goed naar de redenen die ik hiervoor heb' was niet alleen te lang, maar is ook lastig omdat het hier gaat om een hypothetische vraag. Daarnaast hadden de respondenten met een LVB moeite met het beantwoorden van negatief geformuleerde vragen.

Methode van afname

Met betrekking tot de methode van afname zijn weinig aanpassingen gedaan. De mondelinge afname van de vragenlijst en de visuele ondersteuning werden door de drie specifieke doelgroepen als prettig en duidelijk ervaren. Het merendeel van de respondenten bleek geen gebruik te maken van de meelevingsvragen. Deze bleken dan ook eigenlijk overbodig. Bovendien bleek het beantwoorden van de vragen op 7-puntsschaal lastig. Voor alle drie doelgroepen zijn de antwoordcategorieën daarom gereduceerd naar een 5-puntsschaal.

Conclusie

Uit de drie beschreven studies is gebleken dat aanpassing van de WA-vragenlijst inderdaad nodig is voor een goede aansluiting bij de specifieke context en het begripsniveau van de

drie specifieke doelgroepen (18plus LVB; 18min LVB; en 18min zonder LVB).

De resultaten van de drie studies zijn niet direct verrassend. In de recente publicatie van Douma et al. (2012) naar diagnostisch onderzoek bij de LVB-doelgroep wordt onder meer aangeraden gebruik te maken van korte, concrete vragen, meerkeuze vragen met maximaal een 5-puntsschaal, en visuele ondersteuning. Wat dat betreft waren de hier beschreven studies een bevestiging van de literatuur op dit gebied, en een bevestiging dat het zinvol is om tijd te investeren in het aanpassen van een vragenlijst aan de specifieke doelgroep. Wat deze studies bovendien lieten zien was dat het meerwaarde had de doelgroep te betrekken bij de keuze welke specifieke aanpassingen gewenst waren, en dat ook de methode waarbij de respondenten geobserveerd werden bij het invullen van de vragenlijst veel bruikbare informatie opleverde. In de pilots met de aangepaste lijsten leken veel knelpunten dan ook opgelost.

Een punt van aandacht bij het veranderen van een vragenlijst is of na de aanpassingen nog wel hetzelfde wordt gemeten. Om die reden is bij de hier beschreven onderzoeken steeds geprobeerd om zo dicht mogelijk bij de originele vragen te blijven. Door het beperkte aantal respondenten en de beperkte omvang van de afstudeeronderzoeken was het niet mogelijk om na te gaan of dit de content validiteit voldoende heeft gewaarborgd.

Toekomstig onderzoek

De aanpassingen van de WA-vragenlijst had tot doel om de werkaliantie bij verschillende doelgroepen adequaat te kunnen meten. Sinds februari 2012 wordt de oorspronkelijke WA-vragenlijst benut binnen de 3RO, waarbij op dit moment nog geen speciale aandacht is voor cliënten met een LVB. Beoogd wordt om de WA-vragenlijst in de toekomst ook af te nemen bij jongeren met en zonder LVB. In het voorjaar van 2013 beginnen de Hogeschool Leiden en de WSG met een onderzoek naar de werkaliantie tussen cliënten en werkers van de WSG. Het doel is om te kijken hoe de werkrelatie tussen werkers en cliënten zich ontwikkelt tijdens het toezicht.

In de toekomst zal vanuit de Hogeschool tevens gewerkt worden aan vergelijkbare onderzoeken waarbij bezien wordt of gangbare meetinstrumenten geschikt zijn voor gebruik bij de LVB-doelgroep. In dat kader loopt er op dit moment

een afstudeeronderzoek naar het gebruik van de zelfrapportagelijst van de RISC bij reclasseringscliënten met een LVB. De verwachting is dat een serie van vergelijkbare onderzoeken zal leiden tot vergroting van de kennis over do's en don'ts in het onderzoek naar mensen met een LVB.

Literatuur

Boerma, R. (2012) *Teveel gevraagd? Een validatieonderzoek naar de vragenlijst Werkalliantie voor de jeugdreclassering*. Scriptie Toegepaste Psychologie. Hogeschool Leiden.

Douma, J., Moonen, X., Noordhof, L., & Ponsioen, A. (2012) *Richtlijn diagnostisch onderzoek LVB*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.

Hermanns, J. & Menger, A. (2009). 'Hoofdstuk 3: Wie werkt?' in: *Walk the line. Over professionaliteit en continuïteit in het reclasseringswerk*. Amsterdam: SWP.

Menger, A. (2011). 'De werkalliantie in het reclasseringstoezicht'. Presentatie bij congres *Stoppen met crimineel gedrag (desistance)*, Nederlandse Vereniging voor Kriminologie (NVK), Universiteit Leiden, 16 en 17 juni 2011.

Verhoef, J. (2012) *Aanpassingen op de Werkalliantie vragenlijst voor volwassenen met een LVB*. Scriptie Toegepaste Psychologie. Hogeschool Leiden.

Vink, F. (2012) *Kritisch bekeken; Een validatieonderzoek naar de vragenlijst Werkalliantie voor de William Schrikker Groep*. Scriptie Toegepaste Psychologie. Hogeschool Leiden.

Deze serie factsheets omvat korte verslagen van onderzoek uitgevoerd binnen het lectoraat Jeugd – LVB en jeugdcriminaliteit onder verantwoordelijkheid van de lector, mw. dr. Hendrien Kaal. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met LVB.jeugdcriminaliteit@hsleiden.nl